

<https://helda.helsinki.fi>

pöy Sana n exp é r i e n c e s u o m e n t a m i s e s t a K l i n i k a n s y n t y

Määttä, Simo

2015

pöy M ä ä t t ä , S 2 0 1 5 , ' S a n a n e x p é r i e n c e s u o m e n t a m i s e s t a K l i n i k a n s y n t y
k ä ä n n ö s k o k e m u k s e n a ' , N i i n & n ä i n : f i l o s o f i n e n a i k a k a u s l e h t i , N r o 3 . <
<http://netn.fi/node/5842> >

<http://hdl.handle.net/10138/228004>

other

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Sanan *expérience* suomentamisesta – Klinikan synty käännöskokemuksena

[Määttä, Simo](#)

Sanan *expérience* suomentamisesta – Klinikan synty käännöskokemuksena

[niin & näin 3/15](#)

Johdanto

Markku Koivusalo [esittää](#) *niin & näin* -lehden numerossa 1/15, että ranskan sanan *expérience* suomennos [Klinikan synnyssä](#) on järjestelmällisesti virheellinen. Hänen mielestään sana olisi pitänyt suomentaa sanalla *kokemus*. Olen kiitollinen tästä huomiosta, koska voin sen ansiosta esittää oman näkemykseni yhdestä *Klinikan synnyn* vaikeimmasta käännösongelmasta.

Kuten kaikki kielen käyttäminen, kääntäminen on valintojen tekemistä, ja valintojen taustalla on monia tekijöitä. Kääntäjän valintoja eli käännösstrategioita ohjaavat hänen kielitaitonsa eli lähtö- ja tulokielensä ja niitä käyttävien kulttuurien tuntemus ja käsiteltävien asioiden tuntemus. Lisäksi strategioita määrittävät kääntäjän diskursiiviset ja kontekstuaaliset taidot ja vääjäämättä myös henkilökohtaiset mielipiteet ja ideologiset tekijät. Tässä kirjoituksessa pyrin erittelemään näiden tekijöiden vaikutusta omassa käännösprosessissani, jossa substantiivien *expérience*, *observation*, *perception* ja *pratique* ja samoihin sanueisiin kuuluvien verbien ja adjektiivien suomentaminen oli erityisen haasteellista. Tarkastelen ensin kieli-ideologian ja kontekstin merkitystä käännösstrategiassani ja käyn läpi *expérience*-sanon historiaa ja merkitystä ranskan kielessä. En voi tässä lyhyessä kirjoituksessa käydä läpi jokaista *expérience*-sanon esiintymää lähtötekstissä ja sen suomennosta. Siksi ryhmittelen lopuksi käännösvalintojani esimerkein intertekstuaalisuuden, tyylillisen variaation, kollokaation ja interdiskursiivisuuden perusteella. Tarkoitukseni on osoittaa, millaiseen käännöseettiseen pohdintaan ja tekstin kielelliseen, tyylilliseen, tekstuaaliseen ja diskursiiviseen analyysiin käännösvalintani perustuvat.

Kielentutkijana, kääntäjänä, tulkkina ja kääntämisen ja tulkkauksen opettajana olen usein kohdannut kieli-ideologian eli kielikäsitteiden, jonka mukaan niin sanotut sanatarkat ja rakennetarkat käännökset ja tulkkaukset ovat aina mahdollisia. Minua on muun muassa vaadittu tulkkaamaan sanatarkasti psykoottisia ja kolmanneksi vahvinta kieltään puhuvia ihmisiä, joiden puheessa kielet sekoittuvat jopa yksittäisen sanan sisällä, ja kääntämään sanatarkasti hallinnollisia ja lainopillisia käsitteitä, jotka voidaan ilmaista kahdella sanalla lähtökielessä ja yhdellä sanalla tulokielessä. Tällaiset vaatimukset johtuvat usein tiettyyn instituutioon juurtuneesta kieli-ideologiasta eli kielikäsitteestä, jossa kieli nähdään jäykistyneenä merkityskokoelmana pikemminkin kuin dialogisena merkityspotentialina. Taustalla voi olla myös yksilöllinen, enemmän tai vähemmän dogmaattinen ajatus sanatarkkuudesta, joka pohjimmiltaan perustuu mielipiteeseen tietyn käännösvaihtoehdon paremmuudesta tai ajatukseen, jonka mukaan sanatarkka kääntäminen on ylipäätään mahdollista.

Tarkkojen käännösten mahdollisuus riippuu toki myös tekstilajista ja aihepiiristä: esimerkiksi tekniikan alaan kuuluvissa teksteissä ja silloin tällöin myös juridisissa teksteissä sana- ja

rakennetarkkuus voidaan usein saavuttaa käänösprosessissa. Kaunokirjallisia tekstilajeja ja ihmistieteiden piiriin kuuluvia tutkimusraportteja, esseitä ja tutkielmia on sitä vastoin mahdotonta kääntää sana- ja rakennetarkasti.

Lisäksi sanatarkkuuden ja rakennetarkkuuden saavuttamiseen vaikuttaa kielipari. Silloin kun kielipari muodostuu kielistä, joiden kieliopillinen rakenne ja kirjallisen käytön muovaama sanastorakenne ja sanaston historia poikkeavat toisistaan huomattavasti, ovat sanatarkat käännökset usein mahdottomia. Näin on laita käännettäessä ranskasta suomeen.

Expérience-sanan ja eräiden parasynonyymisten sanojen historiaa, merkitystä ja käyttöä

Laskelmieni mukaan sana *expérience* esiintyy Foucault'n tekstissä 183 kertaa. Esiintymistä 7 on lähdeviitteissä ja kirjallisuusluettelossa, eikä niitä siis ole suomennettu. Siten sana on suomennettu 176 kertaa. *Koe*-kantaiset sanat kuten *kokemus*, *kokenut*, *kokea*, *kokeilla* ja *koe* esiintyvät suomennoksessa 63 kertaa. 8 tapauksessa kyseessä on kuitenkin sanan *épreuve* käänнос, 9 tapauksessa sanan *examen* suomennos. Siten sana *expérience* eri rakenteissaan ja kollokaatioissaan (muun muassa *faire des expériences*, *avoir de l'expérience*, *expérience médicale*, *expérience clinique*, *expérience* yksin lausekkeessaan) on suomennettu *koe*-kantaisella sanalla 48 kertaa ja muulla vastineella 128 kertaa. ¹ *Havaita*-sanueeseen kuuluvat suomen sanat kuten *havaita*, *havainnoida*, *havainto*, *havaitseminen* ja *havainnointi* esiintyvät suomennoksessa 409 kertaa. Suurin osa niistä toimiikin vastineena sanueen *perception*, *percevoir*, *perceptible* ja *perceptif* sanoille ja sanueen *observation*, *observer*, *observable* sanoille pikemmin kuin sanalle *expérience*.

Sen selittämiseksi, miksi olen päätenyt suomentamaan myös sanan *expérience* niin usein *havaita*-sanaperheeseen kuuluvalla sanalla, on syytä ensin tarkastella, mitä ranskan kielen luotettavimpina, laajimpina ja auktoritaarisimpina pidetyt sanakirjat² kertovat substantiivin *expérience* merkityksen historiallisesta muodostumisesta ja sen yhteyksistä muun muassa sanoihin *observation* ja *perception*.

Sanan *expérience* ensimmäinen kirjallinen esiintyminen on vuoden 1265 tienoilta olevasta tekstistä merkityksessä *connaissance acquise par la pratique*, 'käytännöstä saatu tietämys'. Toisessa perusmerkityksessään, 'havainnon (tai havainnoinnin) aikaansaaminen tiettyjen ilmiöiden tutkimiseksi' (*fait de provoquer une observation dans l'intention d'étudier certains phénomènes*), sana esiintyy todennetusti ensimmäisen kerran vuonna 1663. Sana on lainattu latinan sanasta *experientia*, joka tässä yhteydessä tarkoittaa koetta ja yritystä ja juontuu muun muassa kokeen tekemistä ja koettelemista tarkoittavasta verbistä *experīrī*.

Nykyranskassa *expérience*-sanat merkitykset jakaantuvat myös kahteen luokkaan: yhtäältä koetun tai eletyn kokeminen tai kokemus, toisaalta havainto tai havaitseminen. Ensimmäisessä luokassa sanalla on kolme päämerkitystä: ensinnäkin tietyn käytännön kokemuksen ja esimerkiksi työkokemuksen saamiseen viittaava merkitys, toiseksi tällaisen kokemuksen saamisen lopputulos eli saavutettu kokemus ja kolmanneksi filosofinen merkitys, jolloin sanalla tarkoitetaan aistien, älyn tai molempien kautta saavutettua tietämystä. Kyseisessä laajasti ymmärrettynä filosofisessa merkityksessä sanaa käytetään useimmiten ilman määrettä tai genetiivimääreen kanssa (esim. *kokemus Jumalasta* – tai kuten Foucault'n myöhemmissä kirjoituksissa esimerkiksi *itsen kokemus*³). Toisessa luokassa sanalla tarkoitetaan laajassa merkityksessä koetta ja sen havainnointia, jolloin synonyymiksi annetaan usein *observation*: se on joko ihmisen tietoisesti aikaansaamaan tapahtumiseen liittyvien ilmiöiden havainnointia (esimerkiksi *expérience de chimie*, 'kemiallinen koe', *verre à expérience*, 'laboratoriolasi') tai luonnollisten ilmiöiden havainnointia. Lisäksi tässä

luokassa sanaa käytetään myös absoluuttisesti laajemmaksi johdetussa merkityksessä tietoisesti aikaansaatusena kokemuksena jostakin ilmiöstä. *Expérience* voi siis ranskassa tarkoittaa kokemista, kokemusta, koetta, havaintoa ja havaitsemista.⁴

Substantiivilla *expérience* ja sen sanaperheellä on paljon semanttisia, intertekstuaalisia ja diskursiivisia yhteyksiä substantiiveihin *observation* ja *perception* ja niiden sanueisiin: *observation*-sanaperheen sanat viittaavat havainnointiin, havaitsemiseen, havaintoon ja tarkkailuun, *perception*-sanaperheen sanat näkemiseen, näkemykseen, havaitsemiseen ja huomaamiseen. Tieteellisenä terminä sanan *expérience* merkityksen eriytyminen alkoi 1600-luvulla ja jatkui 1800-luvulle saakka, ja keskeistä oli tällöin termien *expérience* ja *observation* erottautuminen, joka ei kuitenkaan täysin toteutunut. Osoituksena sanan *expérience* laajenevasta merkityksestä ja tarpeesta tarkentaa sitä ilmestyi vuonna 1834 sana *expérimentation*, 'koe'. Termien *expérience*, *observation* ja *perception* väliset erot olivat siis ranskassa kaikkea muuta kuin selvät 1700- ja 1800-luvulla⁵, joka muodostaa *Klinikan* intertekstuaalisen kontekstin, toisin sanoen kontekstin, joka liittyy sen muihin teksteihin ja tapoihin, joissa sanat saavat merkityksensä noissa teksteissä. Näihin teksteihin *Klinikka* liittyy implisiittisesti jo siinä käsiteltyjen asioiden ansioista. Suoran ja epäsuoran lainaamisen runsaus tekee siitä toisaalta myös korostetun eksplisiittisesti intertekstuaalisen tekstin tavalla, joka poikkeaa Foucault'n muusta tuotannosta.

Toiston välttäminen tyylikeinona ja koheesiota luomassa

Vaikka sanojen monitulkintaisuus ja merkitysten päällekkäisyys aiheuttavat kirjoittajalle ongelmia, ne voivat olla hänelle myös oivallinen keino tyyllillisen varioinnin aikaansaamiseksi ja tekstin koheesion lisäämiseksi parasynonyymisilla, hyponymisillä, anaforisilla ja kataforisilla viittaussuhteilla. Tässä suomen ja ranskan kielenkäyttökulttuurit poikkeavat toisistaan huomattavasti. Sanatarkat käännökset ranskasta suomeen ovatkin erityisesti pitkissä teksteissä ongelmallisia muun muassa siksi, että toisin kuin suomessa, ranskassa pidetään hyvän tyylin osoituksena sitä, että vältetään samojen sanojen toistoa, ja luodaan samalla tekstiin koheesiota.

Synonymisten ja parasynonymisten sanojen joukko ja niiden väliset hyponymiset suhteet eivät voi olla samanlaiset kahdessa kielessä. Jos kääntäjä katsoo kaiken synonymymisen ja parasynonymymisen variaation tarkoittavan sitä, että kirjoittaja todella puhuu eri asiasta eri sanaa käyttäessään, on vaarana, että hän luo merkityksiä, joita lähtötekstissä ei ollut, ja poistaa lähtötekstin leksikaaliseen variaatioon perustuvaa koheesiota. Jos kääntäjä toisaalta on liian herkkä tyyllilliselle variaatiolle, typistää hän lähtötekstin merkityksiä ja muuttaa niitä siis joka tapauksessa, vaikka hän pyrkiikin vain luomaan tulotekstin kielenkäyttökulttuurille ominaisempaa koheesiota, suomen kielen tapauksessa siis tässä yhteydessä toistoa. Sanaston polyseemisuuden ja runsauden mahdollistama toiston vältteleminen johtaa siten väistämättä monitulkintaisuuteen ja mahdollisesti väärinkäsityksiin. Näin on laita erityisesti silloin, kun luettavana tai käännettävänä on Foucault'n kaltaisen klassikon teksti. Ja kun ranskankielisen lähtötekstin sanojen monitulkintaisuus asettuu vastakkain suomen kielen sanojen eri tavalla järjestäytyneen monitulkintaisuuden ja erilaisten hyponymymisten suhteiden kanssa, on törmäys väistämätön. Tällöin kääntäjän ja muiden tekstin tulkitsijoiden valinnoista tulee väistämättä ideologisia.

Olen suomennoksessani laskenut toiston välttämisen nimiin esimerkiksi tavan, jolla Foucault *Klinikan* VIII, IX ja X luvuissa kirjoittaa *anatomis-kliinisestä havainnoinnista* käyttäen milloin sanaa *perception* (suomennoksen sivut 166, 187, 193, 199, 202 [bis], 205, 223), milloin sanaa *expérience* (s. 161, 162, 187, 189, 193, 205, 206, 213). En ole siis katsonut esimerkiksi, että Foucault olisi tarkoittanut Broussais'n anatomis-kliinista *kokemusta* sivulla 206 mutta Broussais'n anatomis-kliinista *havaintoa* sivulla 223.⁶ Sama ongelma esiintyy tekstin kannalta erityisen

keskeisten kollokaatioiden *observation médicale* (2 esiintymää), *perception médicale* (11 esiintymää) ja *expérience médicale* (29 esiintymää) yhteydessä. Tässä tapauksessa ovat huomionarvioisia eritoten tekstin ensimmäiset ja viimeiset ja loppuluvun aloittavat kollokaatiot – toisin sanoen hyponymiaan ja implisiittisesti jopa synonymiaan viittaavat kokoavat ja johdattelevat tekstityypit, joissa hän käyttää substantiiveja *perception* ja *observation* substantiivin *expérience* sijaan (s. 12, 222 ja 224).

Kollokaatiot, intertekstuaalisuus ja interdiskursiivisuus

Käännökset aiheuttavat väistämättä tulokielen kannalta erikoisia kollokaatioita, joita käännöstieteessä on tutkittu paljon.⁷ Kääntäjän onkin tehtävä kompromisseja, jotta hän voisi minimoida sujuvaa lukukokemusta haittaavien outojen kollokaatioiden määrän. ”Sanatarkasti” käännetyt kollokaatiot voivat johtaa myös virheelliseen tulkintaan. Näin on laita esim. ranskan kollokaation *expérience clinique* suhteen, sillä siinä missä kollokaatio voi viitata niin *kliiniseen kokemukseen* henkilön konkreettisena, pitkäaikaisena työkokemuksena kuin klinikan kokemukseen, olisi käännöksen kliininen kokemus konkreettisempi, työkokemukseen viittaava tulkinta suomennoksessa selvemmin työkokemukseen viittaava. Näin olisi käynyt muun muassa Lopuksi-luvussa sivulla 225.⁸

Outo kollokaatio ja suoranainen virhe olisi syntynyt myös suomennoksen sivulla 90, jos olisin kääntänyt, että Montpellierissä olisi laadittu ”suunnitelma kliinisestä kokemuksesta (tai klinikan kokemisesta tai kokemuksesta)” sen sijaan, että siellä laadittiin suunnitelma kliinisestä havainnoinnista. Kollokaation outoutta olisi korostanut se, että lähikontekstissa, toisin sanoen edeltävässä ja seuraavassa kappaleessa, *expérience* on käännetty kokemukseksi merkityksessä lääkärin työkokemus. Ongelmaksi muodostuu myös se, että sanan *expérience* välittömässä kontekstissa eli kotekstissa voi esiintyä toinen sana, joka luontevimmin kääntyy kokemukseksi, kuten suomennoksen sivulla 101, jossa puhutaan käytännön kokemuksesta käyttäen sanoja *pratique* ja *habitude*⁹ ja havainnoinnista empiirisen lääketieteen kontekstissa sanalla *expérience*.

Vielä ongelmallisempia ovat adjektiiviin *médical* liittyvät kollokaatiot: 24 kertaa substantiivin *expérience* kanssa (*expérience médicale*), 6 kertaa substantiivin *perception* kanssa (*perception médicale*) ja 1 kerran substantiivin *observation* kanssa (*observation médicale*).

Intertekstuaalisuus, kollokaatiot, polysemia ja leksikaalinen hyponymia liittyvät käsitteiden määrittymiseen, mutta käsitteiden määrittymiseen vaikuttavat myös diskurssien väliset yhteydet eli interdiskursiivisuus. Foucault määrittelee myöhemmässä tuotannossaan hyvinkin tarkasti sellaisia käsitteitä kuin diskurssi ja kokemus. Hän viljeli *expérience*-sanaa erittäin runsaasti jo *Hulluuden historiassa*¹⁰, mutta on toisaalta myöhemmissä kirjoituksissaan kritisoinut häilyvää merkitystä ja käyttöä, joka sanalla noissa teksteissä oli.¹¹ Ja kun *expérience* jälleen ilmaantui Foucault’n ajatteluun 1970-luvun lopulla, oli se kokenut melkoisen muodonmuutoksen.¹² Tulkitsijoiden parissa käsitteet ovat tietysti alkaneet elää omaa elämäänsä, ja niiden yhdistäminen samansisältöisenä Foucault’n ajattelun aiempaan vaiheeseen jälkikäteen onkin usein ongelmallista.¹³

Erityisen hankalaksi sanatarkkojen intertekstuaalisten ja interdiskursiivisten yhteyksien luominen Foucault’n myöhempään tuotantoon tekee se, että Foucault’n tuotantoa on tulkittu ja analysoitu pitkälti sen englanninkielisten tulkintojen pohjalta, jolloin lähtötekstien termien monisyisyys on yhtäältä pelkistynyt ja toisaalta muuttunut erilaiseksi, koska termien – sanojen – historia ja myös kielellinen kulttuuri on pakostakin aina erilainen. Tässä mielessä ranskan ja englannin välinen suhde onkin kovin mielenkiintoinen, sillä vaikka suuri osa englannin sanastosta on tullut latinasta ja

kreikasta ranskan kautta, tämä ei suinkaan tarkoita, että koko sanojen mukanaan kantama intertekstuaalisuus, interdiskursiivisuus ja konnotaatiovyöhyke olisi pysynyt samana. Kokemuksen käsite empiristisine, kantilaisine, foucault’laisine ja yleiskielisine merkityksineen on hyvä esimerkki tällaisesta pulmasta.¹⁴

Tulkintani mukaan *expérience* ei määrity samassa diskurssissa (eikä samassa intertekstuaalisessa eikä edes syntaktisessa kontekstissa) *Klinikassa* ja hänen myöhemmässä, 1970-luvun puolivälin jälkeisessä tuotannossaan. *Klinikassa* käsitteiden määrittymistä ohjaa selvemmin kuin muissa Foucault’n teksteissä eksplisiittinen intertekstuaalisuus eli yhteys muihin teksteihin, mikä käy ilmi jo tekstin runsaissa viittauksissa 1700- ja 1800-luvun lääketieteelliseen kirjallisuuteen ja tuon kirjallisuuden suorassa ja epäsuorassa lainaamisessa. Ja kuten olen edellä pyrkinyt osoittamaan, oli sanan *expérience* merkitys lääketieteen kontekstissa ja tieteissä ylipäättään kovin vakiintumaton 1800-luvun puoliväliin saakka ja on pitkälti vieläkin. Siten hyponyminen kehikko, jossa sana *expérience* esiintyy *Klinikassa*, on kovin erilainen verrattuna Foucault’n myöhempään tuotantoon.

Pulmaa pahentaa tietenkin se, että suomen kielessä havainnon tai havainnoinnin tai havaitsemisen ja kokemuksen tai kokemisen väliset erot ovat sanaston rakenteen ja historian (ja erityisesti sanaston kirjallisen viljelyn historian) erilaisuuden takia erilaiset ja usein suuremmat kuin ranskassa sanojen *perception*, *observation* ja *expérience* ja niiden sanueisiin kuuluvien muiden sanojen väliset erot. Kokemuksen kohdistuminen subjektiin ja ilmiöön eivät järjesty samalla tavalla suomessa ja ranskassa. Siten esimerkiksi *sairauden kokemus* ja *sairaahan kokemus* viittaisivat suomessa lähes yksiselitteisesti sairaan itsensä kokemukseen tai kokemuksiin sairaudestaan. Eikä havainnon ja kokemuksen välinen ero sinänsä ole suomessakaan täysin yksiselitteinen.¹⁵

Lopuksi

Minun olisi ollut helpompi kääntää jokainen *expérience*-sanan esiintymä sanalla *kokemus*. Ensimmäisessä versiossa teinkin näin, mutta jo ensimmäisellä tarkistuslukemiskerralla huomasin, ettei järjestelmä toimi tekstin kokonaisuuden kannalta, vaikka se toimii erittäin hyvin yksittäisissä tekstinosissa. Paradoksaalisesti käänösvastineen *kokemus* suosiminen olisi nimittäin vienyt tekstiä vieläkin kauemmaksi havaintokokemuksen tai foucault’laisen kokemuksen korostamisesta käytännön ja työkokemuksen korostamisen sijaan, koska jälkimmäinen merkityskokonaisuus olisi muodostanut kehikon kontekstille, jossa sanat saavat merkityksensä tekstin kokonaisuudessa. Lopullisen version tavoitteena onkin antaa kuva, jonka mukaan *Klinikka* on tutkielma katseesta, joka havaitsee sairauden, ja klinikasta, jossa sairaus havaitaan (ja kokee havaintonsa perusteella), pikemmin kuin katseesta, joka hankkii kokemusta sairaudesta ja klinikasta. Tätä katsantoa on ohjannut pyrkimys palvella tekstin lukijoita ja luoda termien välille koheesiota ja koherenssia, joka osaltaan hälventäisi Foucault’n niin kovin epäsuomalaisen kirjoitustyylin pakostakin aiheuttamaa vierauden ja vaikeaselkoisuuden tunnetta – kuitenkin niin, että selvästi perustelluissa tapauksissa olen kääntänyt sanan *expérience* sanaksi *kokemus* myös muissa merkityksissä kuin ammatillinen tai käytännön kokemus.

Vaikka kannatan termien määrittelemistä ja korostan tarkan kääntämisen merkitystä, en usko sanatarkkaan ja rakennetarkkaan kääntämiseen absoluuttisesti. Niinpä sanoja *expérience*, *observation* ja *perception* ei mielestäni voida suomentaa objektiivisen sanatarkasti ja kaikkia miellyttäen niin, että kaikki niiden väliset yhteydet ja eroavaisuudet tulisivat kaikissa vivahteissaan niinkin laajassa ja polyfonisessa tekstissä kuin *Klinikan synty*, jonka kirjoittaja sitä paitsi tulkintani mukaan leikkii sanojen ja käsitteiden polysemialla tai mahdollisesti kokeilee käsitteen *expérience* rajoja viljeltyään sitä liikaakin *Hulluuden historiassa*.

Toisaalta ymmärrän myös perustelut, joiden mukaan *expérience* kääntyisi aina sanalla kokemus, ja myös sen, että tuosta näkökulmasta minun suomennokseni on virheellinen. Muut kuin suomennoksessani käytetyt tulkinnat ovat mahdollisia ja täysin oikeutettuja, eikä käännökseni varmasti ole virheetön. Onkin hyvä, että Koivusalo tarjoaa artikkelissaan esimerkkejä vaihtoehtoisista käännöksistä, joissa korostuu kokemus havainnon tai havainnoinnin sijaan, ja tähdentää lähtötekstiin tutustumisen tärkeyttä todellisen ymmärryksen saavuttamiseksi.

Viitteet

- 1. Sanojen lukumääräisiä vastaavuuksia lähtö- ja tulotekstin välillä laskettaessa on kuitenkin muistettava mm. se, että joissakin tapauksissa sana on suomen ja ranskan rakenteellisten ja leksikaalisten erojen takia jäänyt kääntymättä tai toimii vastineena pronominille (esim. *celle* 8 kertaa, *la sienne* 1 kerran). Siten edellä esitetyt laskelmat voivat olla osin virheellisiä.
- 2. *Le Trésor de la langue française*, Le Robertin *Dictionnaire historique de la langue française* ja Larousse du XXe siècle en six volumes, s. v. *expérience*.
- 3. Ks. esim. Foucault 2014 [1985], 310.
- 4. Nykyajan ranska-suomi-sanakirjoista havainto- ja havaitsemismerkityksen (filosofisessa kontekstissa) huomioi vain Pesosen (1978) sanakirja.
- 5. Ks. esim. Bernard 1865.
- 6. X luvussa (s. 203) Foucault puhuu myös patologis-anatomisista havainnoista käyttäen sanaa *observation*.
- 7. Ks. esim. Baker 1996, Tirkkonen-Condit 2004, Mauranen 2006.
- 8. *Klinikan kokemus* kuulostaisi toki luontevammalta – mutta eikö rakennetarkka käännös silloin vaatisi lähtötekstissä rakennetta *expérience de la clinique*, joka ei esiinny siinä kertaakaan? Tässä mielessä *expérience*-sanan esiintyminen *Klinikan* synnyssä onkin kovin poikkeava sen esiintymisestä esim. *Hulluuden historiassa* (Foucault 1961 ja 1972).
- 9. Sanan voisi suomentaa myös rutiiniksi, mutta ongelmavana olisi silloin sen sopimattomuus tekstilajiin ja tyyliin.
- 10. Foucault 1961 ja 1972.
- 11. Foucault [1984] 2001, 1400; Foucault 1969, 28.
- 12. Lemke 2011, 28–29.
- 13. Ks. ja vrt. esim. Sawyer 2002 ja Lemke 2011 diskurssin ja kokemuksen käsitteistä.
- 14. Kantiin viitataan *Klinikan* synnyssä suoranaisesti vain 1 kerran, sivulla 16, jossa puhutaan kritiikin mahdollisuudesta, kun taas *expérience*-sanaan 1700-luvun ja 1800-luvun lääketieteellisessä kirjallisuudessa viitataan lukemattomia kertoja. Englannin sana *experience* voi myös tarkoittaa havaintoa ja havaitsemista (ks. esim. *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*, s. v. *experience*). Toisaalta se, että sana esiintyy englannissa myös verbinä nimenomaan yleiskielessä, on vienyt merkitystä enemmän kohti kokemusta. Nykykielessä *experience*-sanan merkitykseen liittyy sitä paitsi monesti elämyksen vivahde.
- 15. Ks. esim. Lammenranta 2009/2014.

Kirjallisuus

Baker, Mona, *Corpus-based Translation Studies: The Challenges that Lie Ahead*. Teoksessa *Terminology, LSP and Translation: Studies in Language Engineering in Honour of Juan C. Sager*. Toim. Harold Somers. Benjamins, Amsterdam 1996, 175–186.

Bernard, Claude, *Introduction à l'étude de la médecine expérimentale*. J.-B. Baillières et fils, Paris 1865.

<http://netn.fi/node/5842> (laaja nettiversio)

Dictionnaire historique de la langue française. Vast. toim. Alain Rey. Dictionnaires Le Robert, Paris 1992.

Foucault, Michel, *Folie et déraison. Histoire de la folie à l'âge classique*. Plon, Paris 1961.

Foucault, Michel, *Histoire de la folie à l'âge classique*. Gallimard, Paris 1972.

Foucault, Michel, Préface à l'Histoire de la sexualité (1984). Teoksessa *Dits et écrits II* (teksti no. 340). Toim. Daniel Defert & François Ewald. Gallimard, Paris 2001, 1400.

Foucault, Michel, *L'Archéologie du savoir*. Gallimard, Paris 1969.

Foucault, Michel, Itsetekniikat. Teoksessa [Parhaat](#). Suom. Simo Määttä. niin & näin, Tampere 2014, 298–330.

Lammenranta, Markus, [Havainto](#). Logos – Ensyklopedia. 2009/2014.

Larousse du XXe siècle en six volumes. Tome troisième (E–H). Toim. Paul Augé. Librairie Larousse, Paris 1930.

Lemke, Thomas, Critique and Experience in Foucault. *Theory, Culture, & Society*. Vol. 28, No. 4, 2011, 26–48.

Le Trésor de la langue française informatisé. <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm>. (Vol. 8 :n [Épicycle–Fyuard] vast. toim. Paul Imbs). Éditions du Centre national de la recherche scientifique, Paris 1980.

Mauranen, Anna, Translation Universals. Teoksessa *Encyclopedia of Language & Linguistics*. Toim. Keith Brown. Elsevier Science, Amsterdam 2006, 93–100.

Pesonen, Pentti. *Ranskalais-suomalainen sanakirja*. Otava, Helsinki 1978.

Sawyer, R. Keith. A Discourse on Discourse: An Archeological History of an Intellectual Concept. *Cultural Studies*. Vol. 16, No. 3, 2002, 433–456.

Tirkkonen-Condit, Sonja. Unique Items – Over- or Under-represented in Translated Language? Teoksessa *Translation Universals: Do They Exist?*. Toim. Anna Mauranen & Pekka Kujamäki. Benjamins, Amsterdam 2004, 177–184.

Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. New Revisited Edition. Random House, New York 1994.

Asiasanat: [filosofian kääntäminen](#), [kääntäminen](#), [laaja verkkoversio](#), [\[HTML\]](#)

Teema/osio: [niin vai näin](#)

Henkilöviitteet: [Koivusalo, Markku](#)

Teokset: [Michel Foucault, Klinikan synty](#)